

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Dromen van de Franse troon

Gabriëls, A.J.C.M. (Jos)

published in

Tijdschrift voor geschiedenis
2024

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Gabriëls, A. J. C. M. (2024). Dromen van de Franse troon: Review of: Hélène Becquet ed., L'exil des monarques. Entre abdications et désirs de pouvoir (Armand Colin; Parijs, 2024). *Tijdschrift voor geschiedenis*, 137(3), 354-355.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Hélène Becquet ed., *L'exil des monarques. Entre abdications et désirs de pouvoir* (Armand Colin; Parijs, 2024) 237 p., tbl., €23,00 ISBN 9782200637675

Dromen van de Franse troon

Hélène Becquet, de samenstelster van deze bundel, is een deskundige betreffende de Franse monarchie in de negentiende eeuw. Zij schreef biografieën over de twee kinderen van Lodewijk XVI en Marie-Antoinette en redigeerde in 2009 samen met Bettina Frederking *La dignité de roi*, met bijdragen over het 'heruitgevonden' koningschap in het postrevolutionaire Frankrijk. Die publicatie maakte indertijd indruk, niet in de laatste plaats door de inzichtelijke inleiding van Becquet en Frederking. De nieuwe bundel wekt daarom een zekere verwachting, die helaas niet helemaal wordt ingelost.

L'exil des monarques bevat negen door specialisten geschreven artikelen over de vijftien vorsten uit de huizen Bourbon, Orléans en Bonaparte, die er tussen 1792 en 1950 als ballingen naar streefden de Franse troon (opnieuw) te bestijgen. De helft van deze 'semi-biografische' bijdragen gaat over de keizers Napoleon I en III en de koningen Lodewijk XVIII, Karel X en Lodewijk Filips, die dit doel wisten te bereiken (*souverains régnants*). De andere helft behandelt hun tien vorstelijke nazaten, die hun ambities gefnuikt zagen en daarom gedoemd waren tot een leven in ballingschap (*monarques putatifs*). Becquet wil in deze bundel het dynastieke exil niet op de gebruikelijke wijze presenteren als een bestaan in onmacht en vergetelheid, maar juist als een middelpunt van hoop en ambitie. Hier wreekt zich echter dat zij vorstelijke ballingschap achteloos gelijkstelt aan het troonpretendentschap. Gaandeweg wordt namelijk duidelijk dat deze bundel niet zozeer over het eerste als wel over het laatste gaat.

De keuze van de vijftien vorsten lijkt voor de hand liggend, maar omdat Becquet verzuimt het begrip ballingschap te definiëren, is deze in een aantal gevallen aanvechtbaar. Met name in de bijdrage over Napoleon I gaat het faliekant mis. Om te beginnen wordt hierin beweerd dat deze al op negenjarige leeftijd in ballingschap ging, toen hij Ajaccio verruilde voor een Franse militaire kostschool. Het is een zotte redenering, want na zijn studiejaren zou Napoleon als jonge luitenant twee derde van de tijd op zijn geboorte-eiland doorbrengen. Nadat de Bonapartes in 1793 als gevolg van politieke twisten Corsica hals over kop waren ontvlucht, kozen Napoleon en zijn familie definitief voor een toekomst in Frankrijk. Zij waren, met andere woorden, geen banelingen, maar emigranten. Ook op Elba en op Sint-Helena verbleef Napoleon niet in ballingschap. Het eerstgenoemde eilandje was hem na zijn abdicatie in 1814 door de geallieerden toegewezen als een soeverein vorstendom, met behoud van de keizerstitel. Op Sint-Helena was Napoleon vijfentwintig jaar lang niets anders dan de streng bewaakte gevangene van de Britse regering.

Ook aan Napoleons zoon is in *L'exil des monarques* ten onrechte een artikel gewijd. Na zijn vaders abdicatie in 1814 werd deze als driejarig jongetje door zijn moeder meegenomen naar Wenen, waar 'het adelaarsjong' opgroeide als een Oostenrijkse prins. Hij was dus geen balling en kon zich hier evenmin opwerpen als troonpretendent. Alleen de bonapartisten in Frankrijk beschouwden hem als zodanig: na de dood van zijn vader in 1821 was hij in hun ogen 'Napoleon II'.

Niet alleen de bijdragen over Napoleon I en 'Napoleon II' zijn vatbaar voor kritiek. Zo bevatten de artikelen over Lodewijk XVIII en die over Napoleon III nauwelijks nieuwe inzichten, wat niet hoeft te verbazen omdat over hun exil inmiddels het nodige is gepubliceerd. Daarentegen vernemen we over de minder bekende ballingschap van Karel X na de revolutie van 1830, dat er nog voor vertrek uit Frankrijk een richtingenstrijd uitbrak tussen de ex-koning en de zijnen, die de verbannen Bourbons decennialang zou verdelen. Ook de in 1848 verdreven Lodewijk Filips en zijn vele verwanten waren het onderling oneens over de te volgen koers, wat er zelfs toe leidde dat de leden van het huis Orléans hun exil in verschillende landen doorbrachten.

De afzetting van Napoleon III in 1870 maakte weliswaar een einde aan de monarchie in Frankrijk, maar maakte geen einde aan de ambities van de Bourbon-, Orléans- en Bonaparte-pretendenten om de troon te herwinnen. De bijdragen waarin deze weinig bekende pogingen worden beschreven, zijn de interessantste in de bundel. Zo vertelt Becquet zelf over de graaf van Chambord, die in 1873 de reële kans om als koning 'Hendrik V' de troon te bestijgen voorbij liet gaan, omdat zijn pertinente eis de *tricolore* te vervangen door de witte Bourbon-vlag werd afgewezen. Na diens kinderloos overlijden in 1883 kwam eindelijk de jarenlang fel betwiste *fusion* tot stand tussen de Bourbon-aanhangers en de

orléanisten, die zich gezamenlijk achter de pretendent van laatstgenoemden, de graaf van Parijs, schaarden.

Eind negentiende eeuw streefden nog twee pretendenten vanuit hun ballingsoorden naar een herstel van de monarchie, elk met hun eigen programma en met een op afstand steeds moeilijker te dirigeren aanhang in Frankrijk. De royalisten verwijderden zich steeds verder van de liberale constitutionele monarchie van Lodewijk Filips om uiteindelijk in het nationalistische en antisemitische vaarwater van de profascistische Action Française te belanden. De bonapartisten, traditioneel ontvankelijk voor een sterke man, steunden de antiparlementaire machinaties van achtereenvolgens Mac-Mahon (1877), Boulanger (1889) en Déroulède (1899). Dit gebeurde tegen de wens van de bonapartistische familiehoofden, die hun aanhangers in Frankrijk nog verder van zich vervreemdden door in 1892 het herstel van het keizerrijk op te geven en de Derde Republiek te aanvaarden. Daarmee hielden zij op pretendent te zijn. Na de Tweede Wereldoorlog moest ook de laatste graaf van Parijs inzien dat een herstel van de monarchie een illusie was. In 1950 trok het parlement de verbanningswet in en konden de bonapartistische en de royalistische pretendenten naar Frankrijk terugkeren.

Jos Gabriëls, Huygens Instituut